

Ascolta

information and analytical centre

Підсумкова аналітична доповідь

**2023 РІК:
СВІТ В ОЧІКУВАННІ
«ЧОРНИХ ЛЕБЕДІВ»**

Київ 2023

Підсумкова аналітична доповідь

**2023 РІК:
СВІТ В ОЧІКУВАННІ
«ЧЕРНИХ ЛЕБЕДІВ»**

ЗМІСТ:

ВСТУП.....	6
УКРАЇНА.....	11
РОСІЯ.....	14
БЛИЗЬКИЙ СХІД.....	16
ТУРЕЧЧИНА.....	18
ПІВДЕННИЙ КАВКАЗ.....	20
САУДІВСЬКА АРАВІЯ І ІРАН.....	22
КИТАЙ.....	24
США.....	26
ВЕЛИКА БРИТАНІЯ.....	28
ФРАНЦІЯ.....	30
ВАТИКАН.....	32
ЦЕНТРАЛЬНА ЄВРОПА.....	34
АФРИКА.....	37
ЛАТИНСКАЯ АМЕРИКА.....	39

A

ВСТУП

2023-й залишиться в історії як рік остаточного завершення демонтажу старої архітектури світового порядку, що сформувався за результатами Другої світової війни, Холодної війни та розвалу соціалістичної системи. 2023 ознаменував собою остаточний поділ світу на два табори – умовні «Глобальний Захід» і «Глобальний Південь». Примітно, що сам термін «Глобальний Південь», вперше введений в обіг у 1969 році Карлом Оггсбі, увійшов до активного побуту саме у 2023 році. До того ж, 2023 рік став роком Генрі Кісінджера, одного з архітекторів старого світового порядку, заснованого на безумовній монополії США: у першому півріччі відзначали сторіччя великого політика та мислителя, у другому – оплакували його смерть. Його смерть стала своєрідною точкою у системі старого світопорядку.

Злам старих традицій та основ старого світу завжди відбувається з виділенням великої кількості енергії, що трансформується у війни, перевороти, конфлікти, кризи та інші катаклізми. Нещодавно директор ФБР Крістофер Рей сказав: «Зараз унікальний час. Я ніколи за свою кар'єру не бачив ситуації, коли всі чи дуже багато загроз зростають одночасно». Декілька поколінь політиків на Заході звикли до життя в

досить комфортних умовах безконфліктності, в демо-ліберальному світі з рівною кар'єрою та спокійною старістю, з розумінням того, що найбільшою бідю в їхньому житті може стати чергова економічна криза, а ядерна загроза – це щось із розряду «казок для непосвячених». Світ процедур та інститутів, спекуляцій та лицемірства, свідомих нездійснених домовленостей, ф'ючерсів, індексів, більдерберзьких клубів, давосів, ярмарків марнославства та дозвільних розмов про «відкрите суспільство та його ворогів» впа. Так само, як у 1914 році звалився світ химерності «ар нуво», змусивши змінити фраки на сіру військову форму, і як звалився світ 1939-го, розділивши світ на «до» та «після», перепрошивши мізки і вбивши в людстві культ сильної особистості та культ волі.

У 2023 році проявилися кілька важливих тенденцій, які будуть домінуючими протягом найближчого часу, отримавши свій розвиток у наступні роки.

По-перше, **у 2023 році війна стала новою нормою у повсякденному житті людей** – і не лише в Україні. 24 лютого 2022 року сприймалося нами як трагедія, непорозуміння, щось таке, що знаходиться за межею добра і зла, за межею нашого усвідомлення. 2023 привів до того, що ми не тільки навчилися жити в умовах війни. Деякі політики усвідомили, що війна це новий *modus vivendi*, нові можливості. Хтось розуміє, що закінчення війни стане закінченням його кар'єри. Хтось розглядає війну як засіб збагачення (це стосується не лише світових виробників та продавців зброї, а й величезної кількості тих, хто одержує надприбутки на оформленні відстрочок, на пропуску через кордон, на контрабанді, на волонтерстві, на оформленні липової звітності на лінії фронту, на трансплантації органів, на фіксації загиблих та зниклих безвісти, тощо). Хтось бачить у війні спосіб зміцнити власну владу, розширити її за межі, визначені Конституцією, підім'яти під себе всі засоби масової інформації, ліквідувати місцеве самоврядування, взяти під контроль фінансові потоки. З перетворенням війни на рутину формується клас людей, кровно зацікавлених у продовженні війни за будь-яку ціну, охоче під шляхетними гаслами

кинути проти самого поняття «мир» весь репресивно-каральний апарат. І це стосується не лише України. Це універсальне явище, закономірність будь-якої затяжної війни.

З початком 2023 року Україна, а також Європа та весь світ перестали сприймати війну як щось надзвичайне. Вона стала неодмінним атрибутом стрічок новин. «Смерть однієї людини - трагедія, смерть тисяч – статистика». «Прильоти» у житлові масиви та загибель цивільних осіб – особливо дітей – перестала викликати хвилю жалобних аватарок у соціальних мережах. Ситуація посилилася у жовтні, коли на Близькому Сході спалахнула війна: стало зрозуміло, що кількість «гарячих точок» почне поступово розростатися, охопивши планету. Український випадок перестав бути унікальним, він перестав бути цікавим, він втратив свою ексклюзивність. Війна стала не «останнім аргументом королів», а перетворилася на один із інструментів політичної суперечки.

По-друге, **2023 рік став роком глобального зіткнення модерну та постмодерну**, що особливо яскраво проявляється в умовах війни в Україні. Росія – носій модерністських тенденцій, з опорою на логіку та рацію, зі спробами переорієнтувати економіку з сировинною основою на новий технологічний рівень за рахунок війни, прориваючись крізь санкції та блокаду. Україна – це постмодерн із умовною економікою, із повною залежністю від західних поставок, від вливання коштів у економіку, без видимих планів, без структурованої системи управління. Але при цьому обидві концепції зійшлися не на життя, а на смерть, і від перемоги тієї чи іншої сторони багато в чому залежатиме розвиток людства протягом найближчих десятиліть. Так само, як від перемоги у Громадянській війні в Іспанії залежала парадигма розвитку Європи.

Більше того: на наших очах Захід перетворюється з суспільства, яке пережило модернізацію, на постмодерністське суспільство – у політиці, економіці, культурі. Або навіть метамодерне суспільство. У той час, як Глобальний Південь робить ставку на нову модернізацію. Саме тому і війна в Україні – це перша відкрита сутичка двох концепцій розвитку майбутнього світу.

А

По-третє, **2023 рік став роком масового переозброєння країн НАТО та роком активного формування блоків** у рамках «Глобального Півдня». Військова допомога Україні стала одночасно і способом заміни застарілої техніки європейських членів НАТО новими зразками зброї, яка вироблена в США, Німеччині, Франції. Одночасно посилюється взаємодія (у тому числі у сфері військово-технічного співробітництва) між Росією, Білоруссю, Китаєм, Іраном, Північною Кореєю, які тісно співпрацюють із Туреччиною, Саудівською Аравією та Об'єднаними Арабськими Еміратами. Сьогоднішня риторика лідерів великих держав – це вже не йдеться про необхідність збереження миру. Це вже міркування про те, коли та в якому обсязі розгориться нова війна. Епоха Великого Світу пішла у минуле.

По-четверте, **у 2023 році – як раніше у 2015 році – актуалізувалося питання масової міграції**. Якщо вісім років тому до Європи ринули десятки і сотні тисяч курдів, сирійців та лівійців, то у 2022 році – вже мільйони українців, а у 2023 році – хвиля нових арабських біженців, насамперед із Палестини. Першу хвилю мігрантів європейці зустрічали насторожено, але терпимо – мовляв, доводиться розплачуватись нам за гріхи наших предків-колонізаторів. Хвилю українців зустрічали з розумінням – війна, Путін, але ж українці – європейці. Третя хвиля викликає серйозні дискусії у суспільстві. Питання нових мігрантів уже призвело до серйозних проблем ще до появи палестинців із Гази, похитнувши підвалини консервативних європейських суспільств. У Німеччині активно втрачає голоси правляча Соціал-демократична партія: на місцевих виборах у Гессені та Баварії вона змогла показати лише третій результат. Але при цьому активно зростає популярність правої Альтернативи для Німеччини. В Австрії на виборах мера у Граці та в Зальцбурзі перемогли комуністи, про яких майже забули, як про політичну силу. Серйозні праві тенденції виявилися у Франції, де навесні та влітку пройшли масові заворушення, рушійною силою яких стали емігранти з Африки та Близького Сходу. У багатьох містах поліція була безсилою проти цих виступів. Європейські політики змушені визнати: дієвого механізму про-

тистою «мігрантській вольниці» не існує, принаймні у демо-ліберальній системі координат. Або «залізна рука» та ігнорування прав людини, або капітуляція перед дедалі серйознішою проблемою міграції. Саме тому найближче десятиліття не лише сформує, а й актуалізує запити на «сильну руку» та диктатуру у країнах Європи.

По-п'яте, **2023 рік породив практику «скасування»**, пов'язану з вторгненням Росії в Україну. Якщо минулого року вторгнення Росії було спрямоване проти Путіна та його найближчого оточення, проти російських фірм, які заробляли на війні, то далі – більше. Відмова від російської мови та російської культури, масове перейменування вулиць та площ, знищення російськомовної літератури (тільки за мовною ознакою), закриття кафедр, суперечки щодо імен видатних діячів російської культури, які зробили внесок у розвиток культури української, але «недостатньо усвідомили українське національне питання»... За «скасуванням» російської культури почалося «скасування» білоруської культури, далі – порушено питання про відміну перської культури і так далі. І це стосується не лише України: східна Європа підхопила цей тренд. Світовий розкол на «Глобальний Захід» та на «Глобальний Південь» стрімкими темпами призводить до вибудовування культурної та інформаційної стіни: йдеться вже і про тотальну заборону на єдиний інтернет-простір, поступово реальністю стає «суверенний інтернет» із файрволлами, апробованими в Китаї.

Дві частини світу намагаються «скасувати» один одного, і щоб представити своїх опонентів у максимально невинному світлі, за цим скасуванням піде величезна кількість фейкових інформаційних продуктів. Прикладом може бути фабрика фейків, які Південна Корея протягом довгого часу створює проти Корейської Народно-Демократичної Республіки: і про те, як Кім Чен Ин вбив свою коханку, і про те, як він розстріляв з міномета свого дядька, і як згодував собакам свою родичку. Світ повірив і продовжує вірити, хоча всі «вбиті», слава Богу, живі. За практикою «скасування» настане епоха дефіциту об'єктивної інформації, епоха симулякрів та урочистості

постправди. Доступ до об'єктивної інформації вже зараз став привілеєм обраних. На жаль, Україна є одним із лідерів у цьому процесі.

По-шосте, **2023 рік став роком прориву у дослідженні та у розробках у галузі штучного інтелекту.** «Апостол штучного інтелекту» Рей Курцвейл може тріумфувати: його прогнози втілюються навіть із випередженням графіка. Він прогнозував, що ті параметри, до яких наблизилися розробники штучного інтелекту, стануть можливими лише до 2030 року. Минулого року весь світ із задоволенням грав із ChatGPT. У багатьох столицях світу відкривалися виставки, демонструючи нові можливості штучного інтелекту. 3 травня у відставку добровільно пішов Джеффри Хінтон, провідний розробник систем для Google. Перед відходом він зробив важливу заяву, визнавши, що вся його діяльність була помилкою. На його думку, небезпека нейромереж полягає в тому, що інтернет можуть заповнити фальшиві фото, відео та тексти, створені штучним інтелектом, і люди не зможуть зрозуміти, що є правдою. Хінтон вважає, що важко зрозуміти, як можна завадити зловмисникам використовувати нейромережі в поганих цілях.

3 листопада Ілон Маск заявив, що ймовірність того, що штучний інтелект виявиться «силою зла», не дорівнює нулю. Маск порівняв штучний інтелект з чарівним джином із казок, який миттєво виконує всі бажання людини. «Зазвичай такі казки закінчуються погано», - підсумував Маск. Імовірність того, що штучний інтелект повстане проти людини, Маск оцінив у 20 відсотків. А це дуже високий рівень!

16 листопада Міністерство державної безпеки Китаю поширило статтю про небезпеки штучного інтелекту. У ній зазначалось, що широке застосування штучного інтелекту, такого як ChatGPT, створить проблеми, які «можуть фундаментально змінити існуючий ландшафт національної безпеки в найближчому майбутньому». Серед головних загроз використання штучного інтелекту міністерство назвало витоки інформації, кібератаки та маніпулювання даними, а також вплив технології на економіку та збройні сили.

На початку грудня Google заявив про створення штучного інтелекту «Gemini», який обіцяє значно перевершити ChatGPT. Найпотужніша версія Ultra вже обійшла людський розум у багато-задачному тесті MMLU, що охоплює 57 предметів, включаючи математику, фізику, право, медицину та етику. Ultra буде використовуватися для написання коду в новому інструменті, в тестах здатного перевершити 85% програмістів-людей. Експерти стверджують, що Gemini — це вже штучний інтелект, який розуміє наш світ, а не просто інтерпретує, як звичні мовні моделі.

Тобто людство створило Голема, і тепер задається питанням, яким чином можна (і чи можливо?) утримати його під контролем.

По-сьоме, **2023 рік став роком перемоги над коронавірусом.** Принаймні, за версією Всесвітньої організації охорони здоров'я, яка видала припис виключити коронавірус Covid-19 із небезпечних хвороб, а також скасувати обов'язкове тестування та обов'язкову вакцинацію. Те, що небезпека коронавірусу була штучно перебільшена на користь фармацевтичних корпорацій, а ВООЗ виступила інструментом забезпечення їхніх інтересів у планетарному масштабі, говорили давно. Але ця думка вважалася «дисидентською». Зараз урочиста, але тиха перемога над коронавірусом тільки підтвердила старі здогади. Але не варто радіти: наприкінці 2023 року знову заговорили про новий смертельний вірус, який нібито вже охопив Китай і стрімко захоплює світ. А в Європі вже повідомляють про смертельний штам під назвою «Кракен». Тому не виключено, що нам готують новий сюрприз щодо заздалегідь відпрацьованої програми.

По-восьме, **2023 рік був найспекотнішим за всю історію метеоспостережень.** Цей рік дав привід прихильникам теорії глобального потепління нагадати скептикам про свою правоту. Отже – вимагати нових програм, нових дотацій на дослідження, нових фінансових вливань у розробку технологій протистояння небезпечним тенденціям. Рік суперактивного Сонця призвів до того, що літо в помірних широтах тривало до кінця жовтня, а полярні сніга було видно навіть у Причорномор'ї, лякаючи забобонних людей знаменами та знаками.

А

Проте загалом рік пройшов без особливих потрясінь та звершень. У планетарному плані (якщо не зважати на близьку нам тему війни) він був досить звичайним, «неісторичним». Цей рік наряд чи буде відзначено у підручниках історії. Людство ніби завмерло в очікуванні чогось. Завмерло, пропускаючи повз себе важливі дати в календарі, чи то сторіччя Півного Путчу в Німеччині, вісімдесятиріччя корінного перелому у Другій світовій війні та шістдесятиріччя вбивства Джона Кеннеді. Не до дат і календарів, коли у повітрі витає пе-

редчуття чогось грандіозного. Ось-ось повинні прилетіти талевські «чорні лебеді» і світ з трепетом вдивляється крізь полярне сяйво, намагаючись побачити їхні силуети.

Тим більше, що як мінімум у 74 країнах наступний рік стане роком виборів, до яких буде залучено 4,5 мільярда осіб. А найчастіше вибори – це не лише волевиявлення народу, а й генератор серйозних політичних процесів. Прохання пристебнути ремені. Наша планета входить до зони максимальної турбулентності.

УКРАЇНА

2023 рік став для України роком драматичних та навіть трагічних подій. Війна із Росією затягнулася. Економіка зруйнована війною та незграбним менеджментом. Рекордна депопуляція населення. Культ нетерпимості до інакодумства, гоніння на будь-які прояви незгоди. Ліквідація політичної конкуренції. Повна залежність від зовнішніх впливів – військових та фінансових. Втрата територій. Первинний оптимізм на початку війни та військові успіхи 2022 року закінчилися: розрекламований контрнаступ не дав результатів, спроби утримати Бахмут провалилися, як і спроби створити надійний плацдарм на лівому березі Дніпра в районі Кринок. Мобілізація стає вкрай непопулярною і б'є по рейтингах та іміджу влади.

Президент Володимир Зеленський потрапив під шквал серйозної критики значної частини громадян України. Його рейтинги катастрофічно тануть. Вже у жовтні Київський міжнародний інститут соціології зазначив, що рейтинг довіри до президента знизився з 91 до 76%, а рейтинг уряду впав до 21%. У листопаді опитування Соціологічної групи «Рейтинг» показали, що Зеленському довіряють 72% українців (39% довіряють повністю та 33% скоріше довіряють). Аналогічний показник у Го-

А

ловнокомандувача ЗСУ Валерія Залужного значно вищий: йому довіряють 82% респондентів (цілком довіряють 63%, швидше довіряють – 19%). Якби сьогодні відбулися вибори президента України, то Зеленський і Залужний мали б приблизно рівні шанси у другому турі (42% і 40% відповідно).

Сам Залужний жодного разу не задекларував готовності йти в політику, але наявність високих рейтингів штовхає Зеленського на те, щоб бачити у Залужному небезпечного конкурента.

Володіючи цими даними, Володимир Зеленський робить все, щоб відмовитися від проведення виборів у 2024 році, як на цьому наполягають західні уряди, які вказують на необхідність дотримання демократичних процедур навіть під час війни (у цьому випадку постійно наводиться південнокорейський приклад Лі Син Мана, який у серпні 1952 року, незважаючи на війну та відсутність контролю над майже половиною територій, провів вибори).

Так само змінилося ставлення до Зеленського на Заході. Якщо у 2022 році він був безумовним героєм та бажаним гостем на всіх міжнародних форумах, то починаючи з липня 2023 року, із саміту НАТО у Вільнюсі, президентіві України доводиться стикатися з постійним «холодним душем». Заходу не подобається вимогливий тон Зеленського, його наполегливі прохання про допомогу у нинішніх умовах. Тим більше, що Зеленський розуміє: постійно провокуючи конфлікт із Росією та використовуючи Україну як таран у своєму протистоянні з РФ, Захід частково несе

відповідальність за розпалювання війни. Але при цьому США та НАТО відмовлялися передавати Україні потрібну зброю, особливо її сучасні зразки. Танки, артилерія, ракети приходили із запізненням. Авіація, без якої немислимий наступ, взагалі не надійшла, а залишилася серед обіцянок, які були надані Україні. Катастрофічно не вистачало снарядів. Українські солдати та офіцери демонстрували чудеса героїзму та самопожертви, але протистояти сучасній російській зброї однією лише живою силою нереально.

Чи не тому до кінця 2023 року у світі стали все рідше згадувати про «Формулу миру» Зеленського, а почали говорити про необхідність реалістичніших пропозицій?

Окрім цього, в Україні 2023-й став роком серії корупційних скандалів. Затримання голови Верховного суду України Всеволода Князева на хабарі в \$3 млн, боротьба з хабарниками-військкоматами та лікарями, які виписували документи про непридатність до служби в армії, звинувачення у корупції представників органів місцевого самоврядування, а також цілої низки народних депутатів – все це стало нормою життя для України. «Вишенькою на торті» стало звинувачення у корупції посадових осіб Міністерства оборони України, що призвело до відставки міністра Олексія Резнікова та заміни його на Рустема Умерова. З відходом Резнікова та його заступника Дениса Шарапова від впливу на Міністерство оборони було відсунуто всесильного Андрія Єрмака. По суті до керівництва міністерством прийшла команда, повністю узгоджена з Вашингтоном.

Наприкінці грудня видання Politico назвало голову Офісу президента України Андрія Єрмака одним із найвпливовіших політиків Європи (четверта позиція у загальному рейтингу). Це стало визнанням очевидного факту: до 2023 року Андрій Єрмак зосередив у своїх руках практично необмежену владу та позбувся людини, з якою доводилося ділити повноваження – свого колишнього першого заступника Кирила Тимошенка. Щоправда, одночасно з цим у нього з'явилися кілька вузлів протиріч з іншими групами, які мають менший вплив,

але водночас мають прямий доступ до президента. На думку деяких експертів, твердження про те, що Єрмак повністю «приватизував» Зеленського, є перебільшенням. Насправді, Зеленський використовує Єрмака як головний громовідвід і вміло маніпулює ним, створюючи кілька противаг, кожна з яких поступається Єрмаку у впливовості, але які при цьому в сукупності можуть нейтралізувати його надмірні апаратні апетити.

Примітно, що до кінця року Єрмак почав виступати як самостійна постать, неформальний переговорник, який здійснив у листопаді та грудні дві поїздки до США, ведучи переговори щодо надання коштів Україні.

2023 рік став роком загострення внутрішнього протистояння між Офісом президента та представниками великого бізнесу. Введення санкцій проти Вадима Новинського, кримінальну справу проти Костянтина Жеваго та арешт Ігоря Коломойського. Натягнуті стосунки спостерігаються у Зеленського із Рінатом Ахметовим. Неоднозначна ситуація у Зеленського та Єрмака з Віктором Пінчуком, Томашем Фіалою, Андрієм Веревським та Юрієм Косюком. Практично всі вони входять до групи ризику: рано чи пізно компрадорська сутність нинішнього керівництва України набуде конфлікту з будь-яким великим представником національного капіталу.

У жовтні-листопаді стало очевидним: США грошей не дадуть. У Вашингтоні своя драматургія, свої процеси, в логіку яких Україна не вписується.

Спроби Вашингтона перекласти відповідальність на європейські країни мали мінімальний ефект – Європейський Союз має величезну кількість власних проблем, та ще й перед виборами до Європарламенту.

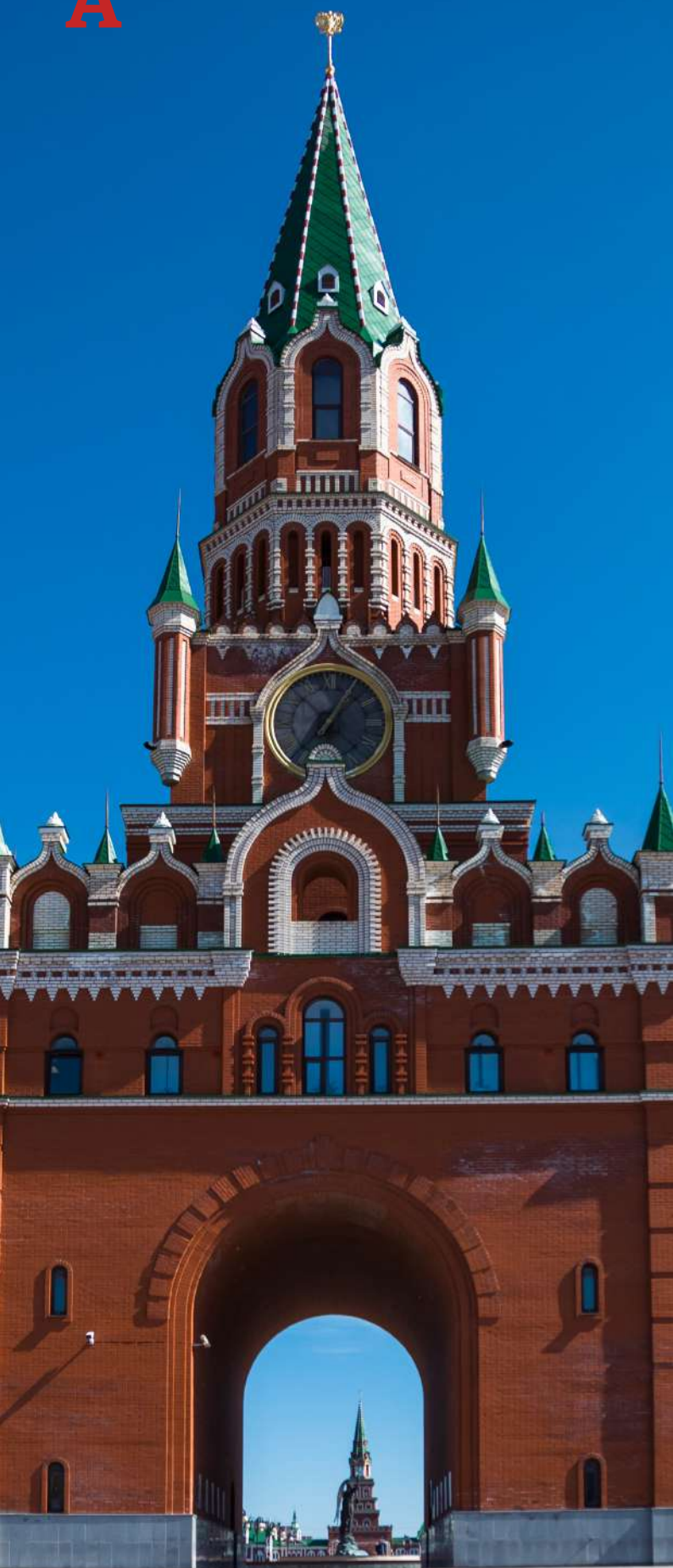
Світові ЗМІ спочатку звинуватили Україну в тотальній корупції, потім стали звинувачувати в невмінні воювати і невиконанні рекомендацій закордонних військових радників, а далі взагалі переключили фокус на Близький Схід, перенісши питання українсько-російської війни на другий-третій план.

Українське керівництво почали поступово схилити та підштовхувати до мирних переговорів із Росією. Зеленський виступає категоричним противником переговорного процесу, який би передбачав здачу територій та інтересів, інакше це буде капітуляцією – і не лише України, а й Заходу. Захід готовий зберегти хорошу міну при поганій грі та заморозити конфлікт: сигнали про це постійно лунають із різних західних майданчиків. Схоже, якщо Україна опиниться в ситуації необхідності підписання миру (перемир'я) з Росією, то Зеленський швидше складе президентські повноваження, ніж погодиться ставити свій підпис під документом. Тим більше, що українська позиція у великій грі буде абсолютно вторинною: Україну просто змушуватимуть погодитись на той варіант, який обговорять заздалегідь Росія та США.

2023 рік Україна завершує в положенні, в якому за період новітнього часу перебувала тільки двічі - в 1919 і в 1942 роках.

A

РОСІЯ

У 2023 році Росія перевела країну на військові рейки. Так звана «спеціальна військова операція» не перетворилася на легку прогулянку - довелося серйозно загрузнути в донецьких степах, несучи при цьому колосальні жертви.

У 2023 році Росія зіткнулася з тим, що Україна перейшла до війни й на території Російської Федерації: вразливим став не лише Крим, який обидві сторони вважають своєю територією, а й Брянська, Воронежська, Білгородська, Курська та Ростовська області. Кілька разів прильоти українських безпілотників було зафіксовано у Москві, зокрема в районі бізнес-центру «Москва-Сіті». БПЛА досягали Псковської області та Уралу. Диверсійні акти охопили всю Росію до Сибіру (вибух на Байкало-Амурської магістралі), а групи диверсантів робили вилазки вглиб країни. Відчувалося, що війна набула зовсім іншого характеру.

17 березня по іміджу Путіна було завдано серйозного репутаційного удару: Міжнародний кримінальний суд у Гаазі видав ордер на арешт російського президента. Путін став нев'їзним у 124 державах, які ратифікували Римський статут. Саме з цієї причини Путін не зміг прибути до Південно-Африканської Республіки на саміт БРІКС.

У червні мала місце небувала раніше подія – бунт ПВК «Вагнер» на чолі з Євгеном Пригожиним. Бунтівники збиралися йти на Москву, і світ стежив за російським бунтом, очікуючи, що він – за класичною схемою – буде безглуздим і нещадним. Але бунт закінчився так само швидко, як і почався. За два дні Пригожин, оголошений злочинцем, отримав можливість виїхати з Росії. Ще за кілька днів повернувся – йому повернули конфісковані гроші та зброю. Бунтівники зустрілися із президентом. Їм дозволили виїхати до Білорусі. Справа зам'ялася. А ще через місяць Пригожин загинув в авіакатастрофі над Валдаєм.

Історики ще довго сперечатимуться про те, що це було і наскільки цей процес контролювався федеральною владою. Принаймні міф про те, що Путін програв у цій ситуації, так і залишився міфом. Путін зміцнив єдиноначальність в армії, зберіг рейтинги, а своїм жестом – «відпустити злочинця всупереч закону» – він показав, що стоїть вище за закон. Тобто є «царем», а не просто президентом.

Для Росії 2023 рік був роком без особливих успіхів на полі бою, але при цьому Росія показала, що здатна протистояти західним санкціям, вміло використовуючи наростаючий конфлікт між Заходом і Глобальним Півднем. Ставка на те, що в країні розпочнеться бунт еліт, не справдилась. Спроби простимулювати

бунт регіонів та національних меншин залишились утопією. Як анекдот були сприйняті спроби запустити чутки про смерть Путіна та його перебування у холодильнику на Валдаї.

Путіну вдалося утримати у стабільному коридорі національну валюту, простимулювати внутрішній ринок (перенаправивши інтереси олігархів та великого бізнесу саме на територію країни), зміцнити сільське господарство, а також оборонний комплекс. ВВП зріс на 3,5% (хоча ще у квітні прогнозувалося зростання на рівні 1,2%). Нафта та газ були переспрямовані на більш ємні ринки Китаю та Індії. Розвивається «атомна дипломатія» – будівництво Росією атомних електростанцій у різних кінцях планети (у жовтні було відкрито побудовану «Росатомом» атомну електростанцію в Бангладеш, існують домовленості про будівництво атомних електростанцій в Африці). Дві зустрічі із Сі Цзіньпіном, візити до Саудівської Аравії та ОАЕ, постійний контакт із президентами Ірану та Туреччини, проведення саміту глав Африканських держав – це лише видима частина дипломатичного айсберга. Утримання світових нафтових цін на стабільно високому рівні, серія переворотів в Африці з подальшим перехопленням ініціативи у Франції, зміцнення режиму Асада в Сирії – це лише його підводна частина.

Із цим Путін підійшов до висування на новий президентський термін, про що він й повідомив 8 грудня під час вручення нагород військовослужбовцям. Символічний жест та символічний привід для оголошення про участь у президентських виборах.

Путіна складно назвати переможцем у нинішній війні, але він має кращі позиції. Він знає, що таке «гра нервів», і саме в цю гру він грає з країнами Заходу, розуміючи, що свої вибори (17 березня 2024 року) він виграє за будь-якої погоди, а ось як складеться доля західних (США, ЄС) гравців - У цьому немає впевненості ні у кого.

БЛИЗЬКИЙ СХІД

У жовтні 2023 року запалав Близький Схід. Палестинський рух «ХАМАС», який протягом десятиліть утримує контроль над Газою, вторгся на ізраїльські території, обстрілявши цілу низку населених пунктів. Почалася одна із найкривавіших сторінок в історії ізраїльсько-палестинських відносин.

Спочатку в самій історії було занадто багато загадкового: як «Моссад» міг проспати операцію та підготовку до неї, адже вважалося, що Газа просто нашпигована ізраїльськими агентами? Чому рушійною силою конфлікту став саме «ХАМАС» – сила, яка контролюється Катаром та частково – Британією? Більш логічним був би напад проіранської сили «Хезболла» з території Лівану та Сирії. Чому так дивно повелися багато ізраїльських політиків – склалося враження, що багато з них тільки й чекали цього вторгнення?

Стало очевидним, що угоди в Осло (вересень 1993 року) поховані і до них не може бути повернення. Так само, як очевидно, що угоди в Осло ніколи не починали працювати, а нинішня ситуація стала результатом непрацюючих домовленостей.

А

У ситуації навколо Гази та ситуації в Україні чимало спільного. Непрацюючі мирні домовленості (підписанти відмовлялися їх імплементувати). Максимально завищений рівень конфліктності ситуації, у якому зіткнення могло статися будь-якої миті. Лідер (Нетаньяху та Зеленський), який у разі настання миру з високою ймовірністю зійде з політичної арени. Відсутність єдиного політичного погляду на те, що відбувається, поділ світу на два табори в оцінці ситуації. Гостра непримиренність у сприйнятті противника, бажання воювати до повного знищення, ігноруючи думку світової громадськості.

Ситуація продовжує розпалюватися. Ізраїль має намір ліквідувати самоврядування у Газі. США та низка європейських держав послали до зони конфлікту свої бойові кораблі. Туди ж направлено дванадцять китайських військових кораблів. «Хезболла» загрожує ось-ось вступити у війну. З південного сходу Ізраїль обстрілюють ракетами єменські хусити. З боку Ірану звучать погрози вступу у війну. Путін зустрівся з делегацією «Хамас». Ердоган обрушився з критикою на адресу Нетаньяху. Європою прокотилася хвиля антиізраїльських і навіть антисемітських акцій, а на підтримку Палестини виступила навіть «ікона стилю» сучасного життя Заходу Грета Тунберг – і дуже несхоже, що вона (як і в інших випадках) висловлює лише свою особисту думку.

Складається враження, що старі пророцтва про Армагеддон починають втілюватися в життя. Тим паче, що пагорб Мегіддо, біля якого має відбутися остання битва, знаходиться на території Ізраїлю.

З початком кривавих подій у Газі у значної частини світових еліт зник інтерес до України, а питання допомоги їй (наприклад, у США) незмінно пов'язують у єдину програму з наданням військової та фінансової допомоги Ізраїлю.

А

ТУРЕЧЧИНА

Турецька Республіка, яка минулого року офіційно змінила назву на Республіка Туркїє, продовжує бути однією з найвпливовіших держав регіону, поширюючи свій вплив на весь тюркський світ, а також на Близький Схід, Кавказ, Молдову і, частково, Україну. І це незважаючи на труднощі в економіці, які у 2023 році не вдалося подолати (рівень інфляції турецької ліри у 2023 році становив 65%, а ключова ставка зросла з 30% до 35%).

Але при цьому Реджеп Тайїп Ердоган продовжує міцною рукою утримувати владу в країні. У травні 2023 року він зміг впевнено перемогти на президентських виборах, отримавши 52,18% голосів і заступивши на третій президентський термін (в історії Туреччини лише два президенти перебували при владі чотири терміни поспіль і один – три терміни). Ердоган, незважаючи на проблеми в економіці, залишається в країні популярним політиком. Він змусив сильних світу цього зважати на інтереси Туреччини (позиція Ердогана щодо Фінляндії і особливо Швеції, які претендували на вступ до НАТО, показала вагу його слова та його позиції). Саме Ердоган зіграв важливу партію на Кавказі, спрямовуючи дії Азербайджану у війні за Карабах і поставивши у незручну позицію російського президента Володимира Путіна, якому

довелося зробити вибір саме на користь Азербайджану (точніше, Туреччини).

Важливим моментом є те, що у 2023 році в Туреччині зійшла політична зірка Хакана Фідана, який довгий час очолював Національну розвідувальну організацію. Після перемоги Ердогана Фідан став міністром закордонних справ. У той же час він має величезну кількість якостей, які дозволяють бачити великий потенціал для його майбутнього. У навколополітичних колах його вже називають можливим наступником Ердогана (оскільки стан здоров'я нинішнього глави Турецької держави у багатьох викликає побоювання).

A

ПІВДЕННИЙ КАВКАЗ

Кавказький регіон викликав цікавість у політичних спостерігачів протягом усього року. У лютому, під час Мюнхенської конференції з безпеки, державний секретар США Ентоні Блінкен посадив за стіл переговорів прем'єр-міністра Вірменії Нікола Пашиняна та президента Азербайджану Ільхама Алієва. Після цієї зустрічі Блінкен заявив, що сторони погодили запропоновану США формулу стабільного миру і тепер залишилося узгодити статус та права вірменського населення Карабаху.

Але вже у березні 2023 року почалися нові зіткнення між Азербайджаном та Вірменією. У липні з боку США зроблено нові спроби організувати миротворчі дії та повернути лідерів двох протидорчих країн за стіл переговорів.

У цей час болісно визначається зі своїм вибором Росія. В оточенні президента Путіна зіткнулися інтереси двох сильних лобістських груп – провірменської та протурецької. Незважаючи на те, що Вірменія є членом ОДКБ, а у 2020 році російські миротворці взяли на себе певні зобов'язання в регіоні, Путін зробив ставку на підтримку інтересів Азербайджану та Туреччини. До того ж він

вирішив демонстративно «покарати» Пашиняна, який обіймає подвійну позицію щодо Москви і відверто заграє із Заходом: у травні 2023 року Пашинян заявив про можливість виходу з ОДКБ, а 13 вересня в піку Путіну зробив заяву про те, що Вірменія ратифікує Римський статут про створення Міжнародного кримінального суду (що після видачі ордеру МКС на арешт Путіна було рівнозначно політичному виклику).

19-20 вересня 2023 року, незважаючи на наявність російських військ як миротворців, збройні сили Азербайджану провели військову операцію проти сил Нагірно-Карабахської Республіки. За добу Азербайджан досяг повного контролю над Нагірно-Карабахською Республікою. Представники Нагірного Карабаху оголосили про припинення вогню на умовах, які є актом капітуляції республіки. 28 вересня 2023 року президент Самвел Шахраманян підписав указ про припинення існування Республіки Нагірний Карабах з 1 січня 2024 року.

Після припинення військових дій почався процес переселення вірменського населення з території республіки – за деякими даними, територію Карабаху (Арцаха) залишили до 100 тисяч етнічних вірмен. Уся територія республіки перейшла під контроль Азербайджану. 15 жовтня 2023 року президент Азербайджану Ільхам Алієв підняв державний прапор Азербайджану на центральній площі Ханкенді.

A

САУДІВСЬКА АРАВІЯ І ІРАН

Подією року стало примирення двох старих ворогів – Саудівської Аравії та Ірану, які тривалий час балансували на межі війни. На тисячолітні релігійні суперечки (сунітів та шиїтів) накладалися економічні та геополітичні розбіжності. Саудівська Аравія вважала, що Іран підтримує єменських хуситів, які становили небезпеку для Ер-Ріада та інших країн регіону Аравійського півострова та Перської затоки. Значною мірою «холодна війна» між Іраном та Саудівською Аравією підігрівалася й нафтовим чинником – у деяких напрямках країни були конкурентами у питаннях постачання нафти та нафтопродуктів.

Підтримка конфлікту між Іраном та Саудівською Аравією багато в чому була вигідна Заходу, який бачив у цьому протистоянні ключ до регіону (за принципом *divide et impera*). Однак у ролі миротворця виступив Китай. Китайські дипломати провели колосальну роботу, щоб посадити непримиренних противників за стіл переговорів. На початку 2023 року цей процес увінчався успіхом.

10 березня 2023 року, за підсумками переговорів у Пекіні, Саудівська Аравія та Іран підписали угоду про відновлення дипломатичних відносин та відкриття посольств протягом двох місяців. При

цьому спадкоємець королівства Мухаммед заявив, що якщо Іран отримає ядерну зброю, то Саудівській Аравії доведеться піти на аналогічний крок «з міркувань безпеки для врівноваження сил».

12 листопада президент Ірану Ебрахім Раїсі вперше прибув з візитом до Саудівської Аравії для участі у спільному саміті Організації ісламської співдружності та Ліги арабських держав, яка була ініційована спільно Тегераном та Ер-Ріядом для обговорення критичної ситуації у секторі Газа.

Цікаво, що події в Газі поставили якщо не крапку, то багато крапок у спробах Сполучених Штатів спонукати Саудівську Аравію до нового потепління відносин. Передбачалося, що до кінця 2023 року Саудівська Аравія підпише угоду, яка передбачала б визнання Держави Ізраїль,

а також збільшить видобуток нафти (що призведе до зниження цін на нафту на світовому ринку). Початок протистояння між Ізраїлем та «ХАМАС» зірвав ці домовленості. 3 грудня принц Мухаммед скасував свій візит до Лондона.

Візит президента Росії Путіна до Ер-Ріяду 6 грудня 2023 року закріпив альянси, що складаються на Близькому Сході. Схоже, Саудівська Аравія остаточно відвернулася від Заходу. У свою чергу, це може призвести до серйозного зростання цін на нафту і нафтопродукти у світі, що буде критично відчутним жителями США та Європи. Досі ціни на нафту регулювалися через біржові системи котирувань, завдяки чому американці мали можливість штучно занижувати або регулювати ціни в обхід реального ринкового ціноутворення.

Цікаво, що, за повідомленнями ЗМІ, Путін і наслідний принц Мухаммед домовилися про проведення торгів усередині національних бірж та про остаточну відмову від використання долара для взаємних операцій. Раніше подібне рішення було досягнуто у переговорах між Китаєм та Саудівською Аравією, але реалізація цього рішення поки що зависла.

Якщо ж Саудівська Аравія, Китай та Росія перейдуть від загроз до реального втілення проекту, це може спричинити серйозну кризу в США та підірвати могутність долара.

A

КИТАЙ

Протягом цього року лідер Китаю Сі Цзіньпін насолоджувався усією повнотою влади, яку він отримав після XX з'їзду партії та ліквідації будь-якої форми внутрішньопартійного фрондування. Весь рік у Китаї відбувалися дивні, але через герметичність процесів, малозрозумілі процеси «зникнення» деяких ключових гравців. Так, у травні 2023 року з інформаційних радарів зникає міністр закордонних справ Китаю Цінь Ган, який розпочав свої обов'язки лише 30 грудня 2022 року. У липні було оголошено про його відставку, але без зазначення причин. Усю зовнішню політику Китаю знову зосередив у своїх руках Ван І – один із наймайстерніших дипломатів нашого часу. У серпні востаннє з публічною доповіддю виступив міністр оборони Лі Шанфу, призначений на цю посаду у березні 2023 року. У жовтні стало відомо, що його звинувачують у корупції: він залишив посаду міністра та державного радника. 27 жовтня, перебуваючи у відпустці, помирає від раптового серцевого нападу колишній прем'єр Державної ради КНР Лі Кецянь.

Китай сьогодні відпочиває на лаврах. Навколо нього обертаються світові процеси. Китай кидає виклик Сполученим

Штатам, розповсюджує вплив на Африку, Південно-Східну Азію, латинську Америку, пострадянський простір, Близький Схід. Навколо Китаю групуються країни «Глобального Півдня». США та Велика Британія змушені створювати «тихоокеанське НАТО» (AUKUS) на протипагу Китаю, який висловлює свої претензії не лише на Тайвань, а й на суверенні території Філіппін. До того ж, Китай відіграє найважливішу роль в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, створюючи лінію напруженості у відносинах зі Сполученими Штатами та їх союзниками.

Протягом 2023 року Сі Цзіньпін зустрівся практично з усіма союзниками з «Глобального Півдня» та проєктів «Співдружності спільної долі» та «Пояс і Шлях». Він відвідав Москву, а за півроку прийняв у себе російського лідера Володимира Путіна. Він відвідав саміт БРІКС у Південно-Африканській Республіці. 23 серпня 2023 року Сі зустрівся з прем'єром Індії Нарендрою Моді, запропонувавши йому врегулювати спірні питання, пов'язані з демаркацією кордону між двома державами-гігантами. 2023 рік для Китаю став роком надактивної дипломатії.

У середині листопада 2023 року Сі Цзіньпін зустрівся з президентом США Джо Байденом у Сан-Франциско. Їхня чотиригодинна зустріч залишила дуже багато питань (тим більше, що після зустрічі Байден назвав Сі «диктатором», що не пов'язувалося із загальним настроєм перед зустріччю). Але тільки у 2024 році ми зможемо відповісти на запитання: чи змогли домовитися між собою два лідери найбільших світових держав? І про що вони домовились?

A

США

Сполучені Штати поступово вступили у нові передвиборні перегони. Знову основними претендентами на президентську посаду є Джо Байден та Дональд Трамп. Цілий рік американські споживачі інформації (вони ж – виборці) стежили за гучними скандалами навколо «могутніх дідів» – 77-річного Трампа та 81-річного Байдена. Одна сторона порушувала кримінальну справу і намагалася запроторити опонента до в'язниці, інша звинувачувала візаві в корупційних діяннях і домагалася імпічменту.

Ситуація навколо Байдена і Трампа свідчить про серйозну кризу еліт у США: ні серед демократів, ні серед республіканців немає альтернативних авторитетних особистостей, готових сьогодні вступити в боротьбу за президентську посаду. Функція відтворення еліт, що є основним завданням будь-якої партії, яка претендує на владу, у США атрофувалася. Поруч із Байденом знаходиться велика кількість сірих та невиразних особистостей, людей-функцій – Камала Харріс, Ентоні Блінкен, Джейк Салліван. Жоден із них не є електорально ваговою особистістю. У республіканців більше яскравих осіб (Рон Десантіс, Нікі Хейлі, Тім Скотт), але всі вони тьмяніють у тіні харизматичного Трампа. Тобто чи не вперше за свою історію США зіткну-

лися з тим, що в обох партіях лава запасних є майже порожньою.

До кінця року криза еліт натрапила і на нездатність Конгресу розглядати стратегічно важливі питання. Вперше в історії американські конгресмени відправили у відставку спікера нижньої палати. Пізніше – заблокували розгляд питання щодо виділення коштів для України та Ізраїлю, що може обернутися для США серйозними зовнішньополітичними втратами та програшами.

Відсутність гнучкості у зовнішній політиці вже призвела до кількох провалів американської дипломатії: саме у 2023 році можна говорити про фіаско американської політики на Південному Кавказі, провал переговорів із Саудівською Аравією, напруженість у відносинах з деякими європейськими партнерами.

США - країна, яка продовжує бути величною за інерцією; скоріше, не завдяки політиці Байдена, а всупереч. У цьому й полягає трагедія нинішнього президента США: великий політик із блискучою кар'єрою та колись прогресивними поглядами став одним із найслабших президентів в історії США. А драма Демократичної партії полягає в тому, що на 195-му році свого існування вона поринула у серйозну кадрову кризу. Перемога Байдена у 2020-му році, схоже, стала для демократів «пірровою»: якби тоді вибори виграв Трамп, зараз демократи мали б колосальні шанси не просто на перемогу, а й ресурсну основу для нового політичного життя.

A

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ

Сполучене Королівство 6 травня 2023 року відсвяткувало коронацію нового короля, який дочекався своєї корони – Карла III (або, якщо комусь більше подобається, Чарльза III). Намагаючись залагодити велику кількість суперечок, що виникли між Лондоном і Парижем останніми роками, новий монарх здійснив першу поїздку до Франції. До коронації, у березні 2023 року, він відвідав Німеччину. Пізніше, у жовтні 2023 року, король відвідав Кенію.

У Європі особливо активно обговорювали не сам візит до Франції, а те, що залишалося за лаштунками процесу. Під шум візиту, як повідомлялося, відбулося примирення британської та французької гілок будинку Ротшильдів (сварка мала місце після смерті у січні 2021 року банкіра Бенджаміна де Ротшильда). Очевидно, саме цей фактор стане головним у процесі зближення Франції та Великої Британії, а зовсім не декоративний візит короля.

Британія продовжує готуватися до парламентських виборів, які відбудуться навесні наступного року. Консерватори підходять до них не в кращій політичній формі – з Консервативною партією було пов'язано багато скандалів. Авантюризм Бориса Джонсона, відверта порожнеча Ліз Трасс, голий прагматизм та чужість

британським традиціям Ріші Сунака зіграли свою роль. Не варто забувати і про кілька начебто другорядних скандалів. Демонстративна міжособна війна міністрів (павуків у банку). Спроби зіграти у «черчализм». Не найкраща ситуація в економіці (в найближчому майбутньому Великій Британії прогнозують економічну кризу – вона друга в черзі після Німеччини). У 2023 році зростання ВВП склало всього 0,6%. Економісти очікують, що з усіх країн G7 відновлення британської економіки буде найтривалішим.

Спроби залучення до роботи в уряді напівзабутого экс-прем'єра Девіда Кемерона як міністр закордонних справ мали, за задумом спонсорів партії, призвести до якогось інформаційного потрясіння, до позитивних конотацій. Але навряд чи це допоможе: з Кемероном у британців пов'язані не райдушні спогади. Лорд Кемерон вже відвідав США, вимагаючи від них збереження військової допомоги для України.

На початку грудня 2023 року Кемерон використав свій дводенний візит до США, щоб назвати реакцію на протистояння «великим випробуванням для нашого покоління». Міністр закордонних справ попередив, що якщо Путін переможе, «це не буде кінцем». Він також заявив: «Ми маємо передати ці гроші українцям, ми повинні підтримати їх і зробити так, щоб програв Путін, бо якщо ці гроші не пройдуть голосування, то посміхатиметься лише двоє людей. Один із них – Володимир Путін у Росії. Інший – Сі Цзіньпін у Пекіні. Не знаю, як ви, а я не хочу робити різдвяний подарунок жодному з цих людей». Таким чином, Кемерон спозиціонував себе як головного яструба західної політики, перехопивши цей титул у Бориса Джонсона.

Інша річ, що серед Лейбористської партії немає яскравих політичних постатей, які б стали антиподами консерваторів. Епоха Джеремі Корбіна минула. Нові лейбористи мало чим відрізняються у політичних поглядах чи геополітичних устремліннях від консерваторів.

Тому можлива «зміна варті» навряд чи призведе до глибинних змін у політиці та геополітиці Британії. Можна прогнозувати одне: швидше за все, з відходом консерваторів із розвідки МІ6 піде «сірий кардинал» нинішньої Британії Річард Мур.

Політика стане іншою – у плані тактики. Але точно не стратегії.

А

ФРАНЦІЯ

Протягом 2023 року Францію сильно лихоманило. Вона переживає далеко не найкращі часи. Але вона поступово вибирається з економічного спаду – щоквартальне зростання ВВП Франції становило 0,5%. А це непоганий показник – особливо на тлі провалів у економічних показниках сусідньої Німеччини. У Франції, на відміну від сусідки, дешевші енергоресурси (французам вистачило розуму не вестись на вимоги «зелених» та відмовлятися від ядерної енергетики). Також Франція має іншу структуру економіки.

Але все ж таки Францію в 2023 році охопили кілька хвиль протестних акцій. У січні відбулися протести проти пенсійної реформи. Влітку Францію охопили протести після того, як у Нантері, передмісті Парижа, поліцейськими було застрелено 17-річного підлітка арабського походження Наеля Мерзука. Після цього на вулиці вийшла радикально налаштована молодь, переважно з числа мігрантів. Францію захлеснула хвиля заворушень: за оцінками поліції, найсильніших за останні 20 років. Заворушення та зіткнення з поліцією були не тільки в Парижі, а й Ліоні, Діжоні, Тулузі, Марселі, Реймсі, Страсбурзі та Бордо. За своєю фор-

мою ці акції скидалися на американські виступи активістів BLM, але без вираженого ідеологічного аспекту. Франція, яка звикла за часів Макрона до того, що протестують переважно представники білого населення (рух «Жовтих жилетів»), знову зіткнулася з протестом з боку чорношкірих та арабів. У багатьох місцях поліція була безсила проти заворушень. Але, як це досить часто відбувається, бунт вичерпався сам собою, не знайшовши ідеологічного підкріплення і не отримавши ядра, що організує.

Ще одним потрясінням для Франції стало її фактичне вигнання з Африки. 26 липня військові в Нігері повалили законно обраного президента Мохамеда Базума. До влади прийшла хунта на чолі з генералом Абдурахманом Тчіані, колишнім командувачем президентської гвардії. 30 серпня військовий переворот стався у Габоні. Якщо врахувати, що у 2020 році відбувся переворот у Малі (а у 2022 році лідер країни Ассімі Гойта придушив спробу профранцузького заколоту), то для Франції вимальовується не райдужна картина. Найважливіше те, що французькі інтереси у зазначених країнах заміщуються російською військовою та політичною присутністю.

стало питання пошуку нових родовищ. Таким чином французька зовнішня політика вирішила звернути увагу на Центральну Азію. Емманюель Макрон не лише здійснив візит до Казахстану та Узбекистану на початку листопада, а й назвав ці країни прикладом демократії. Щоправда, ці жести поки що не додали розуміння того, як розвиватимуться відносини між Францією та державами Центральної Азії. Очевидно, вони залежатимуть від того, наскільки Макрону вдасться порозумітися з ще одним впливовим гравцем – Китаєм. Візит Макрона до Пекіна у квітні 2023 року виявився вкрай невдалим: аудієнція у Сі Цзіньпіна тривала трохи більше години (наприклад, Олександра Лукашенка Сі Цзіньпін приймав чотири години). Більшу зневагу китайський лідер висловив лише Урсুলі фон дер Ляйєн, зустріч з якою тривала лише 30 хвилин. До того ж пакет документів, підписаних під час зустрічі голови КНР та президента Франції, був мізерно малим для зустрічей такого рівня.

У складній ситуації Франція розуміє: на ній сьогодні лежить тягар лідера Європейського Союзу. Німеччина з цією роллю не справляється. Природний голлізм, що лежить в основі П'ятої Республіки, не дає можливості кинути в обійми США та розчинитись у них. З Росією – конфлікт, який навряд чи буде подолано у найближчому майбутньому. Вплив на зовнішній арені – на Африку, Близький Схід і навіть Індію (Нарендра Моді – близький друг Макрона) – поступово зводиться нанівець. Однак необхідно відроджувати роль Франції у Європі. Не виключено, що загравання з Великою Британією (яка аж ніяк не зацікавлена у посиленні Європейського Союзу) відійдуть на задній план і в найближчому майбутньому Макрон спробує ще раз повернутись у бік Китаю. Тим більше, що він чудово розуміє: без згоди Китаю Росія нізащо не пішла б на авантюри в Малі, Нігері та Габоні. А якщо так, то й ключ до нових зовнішньополітичних успіхів Франції може бути у Пекіні.

Оскільки атомна енергетика Франції була надзвичайно залежна від урану, що видобувається в Нігері, гостро по-

ВАТИКАН

Протягом останнього року світова громадськість часто обговорювала дивацтва Папи Франциска. Понтифік із яскраво вираженими лівацькими настроями у серпні 2023 року звернувся до молодих католиків у Росії зі словами: «Ніколи не забувайте про спадщину. Ви – нащадки великої Росії: великої Росії святих, правителів, великої Росії Петра Першого, Катерини Другої, тієї імперії – великої, освіченої, великої культури та великої людяності. Ніколи не відмовляйтеся від цієї спадщини. Ви – нащадки великої Росії-матінки, йдіть уперед із цим». Це викликало гостру реакцію серед значної частини католиків, зокрема серед українських греко-католиків.

У вересні Франциск дав зрозуміти, що не засуджує гомосексуальні контакти. Звернувшись до журналістів, він сказав фразу: «Хто я такий, щоб судити гомосексуалів?». І згодом заявив: «Гомосексуали мають право на те, щоб жити в сім'ї. Вони є дітьми Божими і мають право на сім'ю».

У листопаді Ватикан дав нове роз'яснення: «Транссексуал, який також пройшов гормональне лікування та операцію зі зміни статі, може прийняти хрещення на тих же умовах, що й інші».

віруючі, якщо немає ситуацій, у яких існує ризик виникнення публічного скандалу чи дезорієнтації віруючих. У випадку дітей або підлітків із транссексуальними проблемами, якщо вони добре підготовлені та бажають, вони теж можуть прийняти хрещення».

Але за зовнішньою оманливістю постаті папи-революціонера насправді криється представник дуже сильної політичної машини, створеної саме завдяки Франциску. Напевно, вперше з часів Івана Павла II, Ватикан почав активніше вести власну міжнародну політику.

Сьогодні на чолі Ватикану де-факто перебувають Державний секретар Святого Престолу кардинал П'єтро Паролін та секретар із зовнішніх відносин з державами архієпископ Пол Галлахер. На сьогоднішній день у Ватикану дуже тісні зв'язки із Великою Британією. Білорусь розглядає Ватикан як головне «віконце» у західний

світ: саме за посередництва Ватикану МЗС Білорусі веде секретні відносини з цілою низкою європейських держав. Ватикан виступає зі своїми мирними ініціативами та спробував створити місію, яка вирішила виступити у ролі посередників у питанні припинення російсько-української війни.

А

ЦЕНТРАЛЬНА ЄВРОПА

У Центральній Європі в 2023 році відбулася низка змін, які найближчим часом матимуть важливий вплив на розстановку сил не тільки в регіоні, а й у всій Європі.

Обрання у березні 2023 року президентом Чеської Республіки генерала Петра Павела ще повністю укладалося у логіку часу, який переживає світ. Генерал, колишній начальник Генерального штабу Армії Чеської Республіки, колишній голова Військового комітету НАТО легко виграв вибори у мільярдера і колишнього прем'єр-міністра Андрія Бабіша. У квітні 2023 року Павло став першим президентом європейських держав, який відвідав не лише Київ, а й Східну Україну, висунув ініціативу щодо підтримки Дніпропетровської області у відновленні її економіки, а також закликав встановити у Європі спостереження за всіма громадянами Російської Федерації (за аналогією з тим, як у США було встановлено контроль над усіма американцями японського походження під час Другої світової війни). На тлі свого попередника Мілоша Земана з його толерантно-позитивними нотками на адресу Росії, Павло виглядав відвертим «НАТОВським яструбом».

Хоча вже влітку 2023 року президент Павло починає висловлювати певний скепсис щодо успіху ЗСУ у запланованому контрнаступі. Символічність постані президента (у чеській політичній ієрархії це не найсильніша позиція) компенсувалася досвідом та авторитетом кадрового військового. У листопаді він заявив, що ситуація на фронті не свідчить, що Україна може отримати перевагу. «Переговори можуть розпочатися наступного року, оскільки розвиток подій не вказує на те, що українська сторона отримає військову перевагу. Час грає на користь Росії, яка має сильнішу мобілізаційну базу для живої сили. Вигравши час, вона також зможе поповнити матеріальну базу, якої їй давно не вистачало. Ми бачимо масові поставки з Північної Кореї, бачимо спроби обійти санкції», – сказав президент Чехії. Але, будучи реалістом в оцінках ситуації, президент Павло заявляє: «Ситуація не є однозначно позитивною. Позитивним для України має бути те, що ми на їхньому боці і маємо підтримувати їх у досягненні їхніх цілей. Зі свого боку, у нас немає іншого вибору, окрім як продовжувати надавати підтримку». На сьогодні позиція Чехії та її президента є найбільш тверезою та конструктивною, без зайвих авансів та без песимізму.

Сусідна Словаччина також пройшла через вибори. 30 вересня відбулися вибори до парламенту Словаччини, де більшість голосів (22,94%) отримала лівопопулістська партія экс-прем'єра Роберта Фіцо «Курс – соціальна демократія». Це викликало серйозну реакцію в Євросоюзі та США: Фіцо відомий своїми антиамериканськими заявами та відвертим євроскепсисом, його вважають другом угорського прем'єра Віктора Орбана та людиною, яка з повагою ставиться до Володимира Путіна. Маленька Словаччина стала великим обурювачем спокою у Європі.

Надії на те, що Фіцо не вдасться сформувати парламент і Словаччині, доведеться провести повторні вибори, не виправдалися. Не призвели до бажаного успіху та спроби сусідніх держав чинити тиск на країну, встановивши тимчасовий контроль на її кордонах. До середини жовтня досягненням угоди завершилися переговори між Фіцо та представниками двох інших партій:

«Голос – соціальна демократія» Петера Пелегріні та Словацької національної партії Андрія Данка. 25 жовтня новий уряд Фіцо розпочав роботу.

Роберт Фіцо зайняв вкрай негативну позицію щодо України. Він назвав нереалістичним виведення російських військ із «нових регіонів» та з окупованого Криму. На його думку, ідея про те, що комусь вдасться «загнати в кут Росію» як ядерну державу за допомогою звичайних озброєнь, – наївна. Він наголосив, що підтримуватиме «нульову військову допомогу Україні». «Позиція мого уряду полягає в тому, що негайне припинення військових дій є найкращим рішенням, яке у нас є для України. Європейський союз має перетворитися з постачальника зброї на миротворця» – заявив новий прем'єр. Після цього Словаччина припинила військову допомогу Україні.

Сусідна Угорщина продовжувала свою політику тиску на Україну, вимагаючи зміни законодавства про національні меншини та преференції для угорського населення Закарпаття. Протягом року прем'єр-міністр Віктор Орбан зберігав чітку позицію щодо України: жодної військової допомоги, жодного членства у ЄС та НАТО. Важливо відзначити, що Орбан, якого українська пропаганда безумовно зараховувала до проросійських політиків, дуже активно розвивав відносини і з Великою Британією, і з республіканцями в США (зокрема, взяв участь у традиційній Конференції консервативних політичних дій, організованій з ініціативи Трампа). «Якби президент Трамп був президентом, війни не було б ні в Україні, ні в Європі. Пане президенте, містере Трампе, поверніться, поверніть Америці колишню велич, поверніть нам світ!», – заявив Орбан на початку травня 2023 року. «Нам потрібна угода з Росією про майбутню архітектуру європейської безпеки», – говорив Орбан наприкінці травня на Катарському економічному форумі в Досі. При цьому, під час свого виступу 24 жовтня 2023 року, сам Трамп анітрохи не сумнівався, що назвав Орбана «лідером Туреччини», чим показав своє реальне ставлення до зусиль угорського прем'єра стати на шлях європейського трампізму.

Нарешті, ще одна країна регіону, Польща, у 2023 році вступила в період прогнозованих негараздів, викликаних

А

новою системою влади, яка може скластися за результатами виборів до Сейму. Згідно з результатами виборів, що відбулися 15 жовтня, правляча партія «Закон і справедливість» (PiS) отримала значно меншу кількість голосів, ніж у 2019 році (35,38% проти 43,5%), втративши 41 мандат та можливість формувати більшість. Наслідуючи процедуру, президент Анджей Дуда надав можливість сформувати уряд Матеушу Моравецькому як представнику партії, яка набрала більшість голосів, при цьому розуміючи марність і символізм цього кроку: у новому скликанні парламенту PiS не має достатньої підтримки. Очевидно, що наступний крок – надання права сформувати уряд лідерів Громадянської платформи (PO) Дональду Туску: не просто опоненту, а заклятому ворогові лідерів PiS.

Тепер на Польщу чекають непрості часи. Згідно з Конституцією, управлінська вертикаль у Польщі може працювати ефективно у тому випадку, якщо президент та уряд представлені однією і тією ж політичною силою, а в парламенті існує більшість, яка підтримує президента та уряд. Інакше країну почне лихоманити. Та сама модель закладена і в основі української системи. Багато хто пам'ятає протистояння між президентом Віктором Ющенком та прем'єром Віктором Януковичем або між Віктором Ющенком та Юлією Тимошенко: країна була свід-

ком тотальної нестабільності системи державного управління. У такому режимі Польща має жити до літа 2025 року. Ці півтора роки можуть надати приклад політичного протистояння, яке самі польські політики вже назвали «польсько-польською війною».

У тіні протистояння між PiS і PO в активне польське життя вже вривається «молодняк» – люди, що народилися у 80-90-х роках: 42-річний лідер Польської народної партії Владислав Косиняк-Камиш, 37-річний лідер Конфедерації Славомір Ментцен та його колега, 41-річний Кшиштоф Босак (також який представляє «Конфедерацію»). Такі політики як Шимон Головня, Рафал Тшасковський, Роберт Бедронь, які ще недавно «подавали надію», сьогодні здаються «мастодонтами», не кажучи вже про Дуду, Туска, Чажастого, Схетина або Качинського. Схоже, у польському політикумі досить швидко відбувається зміна поколінь. І, судячи з активностей «Конфедерації» (партії, яка проповідує ідеали консервативного лібертаріанства та фузіонізму), ця зміна поколінь навряд чи проходитиме рівно і з урахуванням інтересів найближчих сусідів. Не варто забувати, що саме «Конфедерація» зайняла гостру негативну позицію щодо України, зокрема організувавши блокаду для українських транспортників.

Схоже, що навіть прихід до влади уряду Дональда Туска, політика, який традиційно вважається другом України і орієнтується на загальноєвропейські інститути, не зможе кардинально виправити ситуацію в українсько-польських відносинах, які втратили під собою колишню економічну основу, що існувала до 2014 року.

Таким чином, Східна Європа сьогодні демонструє своєрідний котел, у якому зароджуються дуже важливі тенденції, які можуть проявити себе протягом найближчого десятиліття. І, з погляду Європейського Союзу чи України, виявити не зовсім приємно.

АФРИКА

У 2023 році Африканський континент доволі часто змушував говорити про себе. Саме у 2023 році Африка практично вперше в історії зробила заявку на роль чинника глобальної політики, намагаючись подати узгоджену спільну позицію щодо російсько-українського військового конфлікту. Африка (особливо район Сахеля) викликала пильну увагу з боку Росії та США: у першій половині 2023 року міністр закордонних справ Сергій Лавров відвідав понад п'ятнадцять африканських держав; пізніше, з ініціативи російської сторони, відбувся саміт Росія – Африка, потім турне африканськими країнами здійснив держсекретар США Ентоні Блінкен. Цікавим моментом став розвиток відносин між Зімбабве та Білоруссю: у січні – лютому 2023 року Олександр Лукашенко відвідав Зімбабве та зустрівся з президентом Еммерсоном Мнангагвою; а спеціальний уповноважений Лукашенко Віктор Шейман побував у Харарі чотири рази за рік. Важливо наголосити, що обидві держави – і Білорусь, і Зімбабве – перебувають під політичною заступництвом Китаю, який заохочує горизонтальні відносини між своїми підопічні.

Декілька переворотів, які мали місце в Африці в 2023 році (Нігер, Габон, спроба

А

військового путчу в Судані), показують, що Захід втрачає контроль над Африкою. Африка як континент міцно посіла своє місце серед держав «Глобального Півдня». У більшості країн регіону, через похилий вік нинішніх лідерів, найближчим часом очікується природна зміна влади, і ті політики, які в очікуванні моменту переходу до нової якості перебувають на «низькому старті», орієнтовані аж ніяк не на Захід. Це швидше вихованці китайських корпорацій, ніж європейських університетів. На деякому етапі Захід недооцінив Африку.

Доволі активна роль у регіоні Китаю та Росії, які прийшли до африканців не з намістами, а з технологіями (Китай) та пропозиціями будівництва атомних електростанцій (Росія), дала свої плоди. До того ж, в умовах відновлення зернової блокади на Чорному морі та нестабільності світових ринків зерна Росія спробувала «купити» деякі країни Африканського континенту обіцянками дешевого (а часом дармового) зерна. По суті, вона замахнулася на створення в рамках «Глобального Півдня» альтернативи зерновій біржі Чикаго, яка зможе встановлювати свої ціни на зерно.

Можна сміливо стверджувати: роль Африки у загальнопланетарних про-

цесах найближчим часом зростатиме, африканський чинник у світовій політиці необхідно сприймати серйозно, оскільки найближчими роками сюди можуть переміститися основні ринки ІТ-технологій, промислове виробництво, великі наукові центри. Китай, приходячи до Африки, повільно, але впевнено викорінює корупцію (до якої традиційно толерантно ставилися США та країни Заходу, бачачи в корумпованих системах ключ до управління країнами-сировинними придатками). Очевидно, що в процесі зростання впливу Африки у світі та в процесі мінімізації західного впливу тут розпочнеться і справжня боротьба з корупцією.

ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА

Латинська Америка у 2023 році – це низка яскравих подій і не менш яскравих людей.

1 січня 2023 року президентом Бразилії втретє став лівий політик, лідер Партії трудящих Луїс Ігнасіу Лула да Сілва. Раніше Лула да Сілва вже очолював Бразилію з 2003 до 2011 року. На цей раз йому вдалося перемогти правоконсервативного чинного президента Жаїра Болсонару. Лула да Сілва активізував роботу Бразилії у БРІКС, став одним із найактивніших реалізаторів ідеї «Глобального Півдня». Його лютнева зустріч із Джо Байденом не привнесла конкретики: окрім серії протокольних фото, відносини між Бразилією та США залишилися у стані дистанціювання.

При цьому, у при «лівому» президенті Бразилія демонструє непогані темпи розвитку економіки. Вона посіла четверте місце у світі зі зростання ВВП у 2023 році (3,4%). Рівень інфляції становив близько 5% річних. Рівень безробіття був на рівні близько 7%.

Відразу після свого обрання Лула да Сілва виступив на підтримку мирного процесу у війні Росії та України. «Я ніколи не зрівнював ці дві країни, бо знаю,

А

що таке вторгнення, і я знаю, що таке цілісність території. Всі ми вважаємо, що Росія припустилася помилки і вже засудили її у всіх рішеннях ООН. Але я вважаю, що війна вже розпочалася, і тепер її треба зупинити. А щоб зупинити війну, має бути хтось, хто готовий говорити», – сказав Лула у Лісабоні у квітні 2023 року. У травні, під час зустрічі «Великої Сімки» у Хіросімі, Лула да Сілва поставив під сумнів необхідність зустрічі з Володимиром Зеленським. Коли ж зустріч все ж таки було обумовлено, на зустріч не прийшов президент України. «Можливо, у нього була зустріч важливіша. Не знаю, але факт залишається фактом: о 15:15 у нас було призначено зустріч із ним у цій самій залі», – стримано відповів на запитання журналістів із цього приводу президент Бразилії.

У серпні бразильський президент розкритикував устрій Організації Об'єднаних Націй, який виявився нездатним серйозно поставитися до можливості повномасштабних боїв в Україні.

У вересні, під час зустрічі з Володимиром Зеленським на полях 78 сесії Генеральної асамблеї ООН, Лула да Сілва чітко заявив, що військового вирішення конфлікту з Росією не існує і запропонував шукати шляхи до мирного діалогу. Перед цим він зробив заяву, що світова спільнота починає втомлюватися від війни в Україні, наголосивши при цьому на важливості зусиль усіх країн для її завершення.

15 жовтня на президентських виборах в Еквадорі перемогу несподівано для всіх здобув 35-річний бізнесмен у банановій галузі, представник ліволібераль-

ної партії «Національна демократична дія» Даніель Нобоа. Новий президент пообіцяв провести реформи, спрямовані на зниження рівня насильства та створення можливостей працевлаштування в країні, хоч він і не призначив міністра фінансів. Також він наказав міністерству внутрішніх справ скасувати таблицю споживання наркотиків, яка, на його думку, заохочувала мікротрафік. Він також пообіцяв покращити систему правосуддя в країні на тлі зростаючого насильства. Його напарниця на посаду віце-президента Вероніка Абад виступала за приватизацію освіти та скасування соціальної допомоги самотніми жінкам, а також за заборону абортів. Значною мірою обрання Нобоа стало можливим соціальним мережам, у яких він був максимально активним. Йому вдалося мобілізувати молодіжний електорат, який сказав своє слово під час виборів. Також не в останню чергу популярності Нобоа надала підтримка з боку дружини, найвідомішої еквадорської блогерки Лавінії Вальбонесі.

Водночас Нобоа зіткнеться з дуже сильною опозицією з боку лівих, лідер яких Луїса Гонсалес отримала 48,17% голосів, а її партія «Громадянська революція» – 40% місць у парламенті. До речі, рівень підтримки партії обраного президента у законодавчому органі лише 14,77%. Це може призвести до серйозного опору з боку лівих реформ, анонсованих Нобоа, а також провокування нестабільності в країні.

19 листопада 2023 року в Аргентині президентом був обраний екстравагантний лібертаріанець, анархо-капіталіст та мінархіст, противник вступу країни до БРІКС, «ворог Китаю», «друг Ізраїлю» та прихильник проамериканського курсу Хав'єр Мілей. Перемігши на виборах, Мілей трохи пом'якшив риторику стосовно Китаю. Однак багато хто з побоюванням сприйняв його позитивні пасажі на адресу покійного президента Карлоса Менема, «реформи» якого на початку 90-х довели країну до дефолту та серйозної фінансової кризи в історії Аргентини.

Прихід Мілея став можливим на тлі значних проблем в економіці Аргентини та фрустрації населення. У 2022-2023 роках аргентинці зіткнулися з інфляцією, що стрімко розганяється: ціни за рік зросли

більш ніж у два рази. За межею бідності живе вже 40% населення, вартість національної валюти постійно падає, а розрив між офіційним та паралельними неофіційними обмінними курсами сягає колосальних масштабів. За підсумками квітня споживчі ціни в Аргентині на річному рівні зросли на 109%, що стало найвищим показником за кілька десятиліть. Ця тенденція зберігалася протягом усього року. Висока інфляція як така навряд чи новина для країни: протягом більш ніж десяти років показник стійко залишався двозначним, а востаннє опускався нижче 50 відсотків навесні 2021 року. Проте за останній рік проблема погіршилася навіть за аргентинськими мірками, а з лютого 2023 року темпи зростання цін не опускалися нижче 100 відсотків.

Саме тому Мілей – не так усвідомлений вибір аргентинців, як реакція на нездатність лівих пероністів Альберто Фернандеса (попереднього президента країни) та Крістіни Фернандес де Кіршнер (колишнього президента, яка в останні роки мала колосальний вплив на політику Альберто Фернандеса).

«Збурювачем спокою» в Латинській Америці знову виступила Венесуела, де у грудні відбувся референдум щодо

претензій на регіон Гуаяна-Есекіба, який нині контролює Гайана. Близько 95% населення, яке взяло участь у референдумі, сказали «Так» приєднанню території, яка є важливим нафтоносним районом. Цікаво, що на підтримку приєднання регіону виступив навіть лідер опозиції Хуан Гуайдо, який нещодавно оселився в США і отримав американське громадянство. Також важливо, що референдум відбувся на тлі поступового покращення відносин між Венесуелою та Сполученими Штатами. У жовтні США, у відповідь на угоду про вибори 2024 року, досягнуту між урядом та опозицією Венесуели, пом'якшили санкції щодо нафтогазового сектору країни. Мінфін США видав ліцензії, які дозволяють операції за участю нафтогазового сектору Венесуели. При цьому трохи охолонули відносини між Венесуелою та російською «Роснафтою». Очевидно, що референдум відбувався не без погодження зі США.

Цікаво, що Гайана – країна, орієнтована на Велику Британію, і саме британські підприємці у сфері видобутку нафти почували себе найбільш комфортно. Тепер їм наказано припинити видобуток нафти у регіоні у період до трьох місяців.

Вирішення проблеми військовим шляхом практично нереально: збройні сили Венесуели становлять 120 тисяч осіб, а у Гаяни – близько 3 тисяч. На сьогоднішній день Венесуела має у своєму розпорядженні найбільші розвідані запаси нафти у світі – близько 297 млрд барелів. Очевидно: найближчим часом ми зрозуміємо суть гри США навколо венесуельської нафти, особливо на тлі можливої спроби Саудівської Аравії, ОАЕ та Росії зіграти у гру на штучному підвищенні нафтових цін. Таким чином, або США готуються до переходу колись невідомого ним Мадуро до табору друзів, або незабаром ми зможемо стати свідками нової «кольорової революції» в Латинській Америці.

А

2023 рік добіг кінця. Ми вступаємо в дуже насичений подіями, дуже тривожний, але потенційно багатий на результати 2024-й. Рік великих виборчих кампаній. Рік великих переговорних процесів. Рік великих потрясінь. Рік Дракона...

«Гидкі каченята», що вилупилися у 2023-му, готуються до перетворення на прекрасних «чорних лебедів». Все вказує на те, що їх буде дуже багато.

Аналітична доповідь у грудні 2024 буде дуже об'ємною...

Ascolta

information and analytical centre

Ascolta is an independent information and analytical centre specialising in information collection, processing and systematisation. The centre's area of interest is political, economic, as well as social and humanitarian processes in the world, mainly in Central Asia and Eastern Europe. The key direction of our activity is studying Russia's internal and external political environment and its influence on Europe, Africa and Latin America.

 www.ascolta.org

 info@ascolta.org

 facebook.com/Ascolta.centre

 twitter.com/Ascolta_IAC

 t.me/ascolta_project